

Türk Müziğinde Ağaç ve Çalgı Yapım Bibliyografyası

Wood in Turkish music and bibliography of instrument making

Seher Tetik Işık*

Recep Uslu**

Özet:

Türkiye’de çalgı yapım, 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı’nda bir çalgı yapım atölyesinin kurulması ve Almanya’dan Heinz Schafrat adında bir uzmanın burada göreve başlamasıyla akademik bir hüviyet kazanmıştır. Bu yazıda çalgı yapımında kullanılan ağaçlar tanıtılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ağaçlarla ilgili Türk müziği eserlerinin listesi verilmektedir. Son bölüm ise çalgı yapım bibliyografyasına ayrılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çalgı aletleri, Türk müziği, Bibliyografya.

Abstract:

The making of musical instruments in Turkey took on an academic character in 1939 when a workshop was opened in the Ankara State Conservatory and Heinz Schafrat from Germany began working in the workshop as an expert. This article enumerates and describes the types of wood used in instrument making. The second half of the article gives the names of Turkish songs which refer to different types of wood. The final section of the article gives a bibliography of instrument making in Turkey.

Keywords: Musical Instruments, Turkish Music, Bibliography.

Giriş: Türkiye’de çalgı yapımın kısa tarihi

Türkiye’de çalgı yapımın başlangıç tarihini, eğer antik uygarlıkları da düşünürsek, tespit etmek elbette imkânsızdır. Osmanlı tarihinde “saztırâşan” kelimesi, hem sazlıkları kesen, hem de saz yapımcısı anlamında kullanılmıştı. Çalgı yapımın tarihini bu açıdan incelemek, bir makaleye sığdırmak mümkün değildir. Ancak bu yazıda asıl olan “ağaç ve

* Yrd. Doç Dr. Seher Tetik Işık, Gazi Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

sehertetik@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr. Recep Uslu, Gazi Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

recepuslu@yahoo.com

Türk müziği repertuarında yeri” ile başlayan araştırma, çalgı yapımına kısaca değinilmesini gerektirmiştir. Yazının başlıkta amacını belirleyen sınır Türkiye Cumhuriyeti döneminde çalgı yapımın kısa tarihçesi, çalgı yapımında kullanılan ağaçlar ve bu ağaçların geçtiği Türk müziği repertuarındaki yerinden ibarettir.

Türkiye’de çalgı yapım, 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı’nda bir çalgı yapım atölyesinin kurulması ve Almanya’dan Heinz Schafrat adında bir uzmanın burada göreve başlamasıyla akademik bir hüviyet kazanmıştır. Heinz Schafrat II. Dünya savaşının çıkmasıyla, 1939 yılında yurduna dönmüştür.¹ Onun yetiştirmiş olduğu asistanlarından Necati Orbay, Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü’nde akort ve onarım öğretmeni, Abdullah Arseven konservatuar ve operada enstrüman yapım uzmanı olmuş,² Mithat Arman (1910-1987) ise çalgı yapım atölyesinin sorumluluğunu üstlenmiştir.

1939’dan sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Çalgı Yapım Atölyesini geliştirerek Çalgı Yapım Bölümü haline getiren Mithat Arman, 1943 yılında bu bölümün kapatılmasıyla Ankara Teknik Öğretmen Okulu’nda açılan Çalgı Yapım Bölümü’ne bölüm başkanı ve öğretim üyesi olarak atanmıştır. Mithat Arman’ın buradan mezun ettiği ilk öğrencilerinden Bahri Yakut ve İbrahim Sakarya, Ankara Teknik Öğretmen Okulu’na asistan ve öğretim görevlisi olarak kabul edilmiş ve ayrıca 1954 yılında Almanya’dan Christian Schertel adında bir mütehassısın gelmesiyle öğretim kadrosu genişlemiştir. 1957 yılında bölüm tekrar Ankara Devlet Konservatuvarı’na devredilmiştir.³ Bu bölümün ilk mezunlarından Bahri Yakut ve İbrahim Sakarya piyano yapımı, sonraki mezunlarından Nurettin Yalçın, Ethem Özen, Mesut Gözalan, Yunus Tarhan yaylı sazlar yapımı, Cafer Açın ise piyano yapımının yanı sıra Türk Mûsikîsi aletlerinin yapımı ve geliştirilmesi üzerine uzmanlaşmıştır. Nefesli sazlar yapımında ise Ankara Devlet Konservatuvarı klarnet bölümü mezunlarından Hasan Kale, Almanya’da nefesli sazlar yapımını öğrenerek konservatuara öğretim üyesi olarak atanmış, Mehmed Durusoy’u yanına asistan olarak alarak bu alanda yetişmesini sağlamıştır.⁴

¹ Cafer Açın, “Türkiye’de Musiki Âletleri Yapımcılığı ve Musiki Âletlerimiz”, *II. Milletler Arası Türkoloji Kongresi*, İstanbul 1976, s. 59; Necdet Kalender, “Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2001, c. XIV, sy. 1, s. 163; Rıza Oktay Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı, Teknolojik ve Akustik Özellikleri Üzerine Araştırmalar*, Tübitak, Bartın 2005, s. 20-21.

² Cafer Açın, “Türkiye’de Musiki Âletleri Yapımcılığı”, s. 59; Kalender, “Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı”, s. 163.

³ Cafer Açın, “Türkiye’de Musiki Âletleri Yapımcılığı”, s. 59; Kalender, “Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı”, s. 163; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 20-21; Ali Uçan, “Türkiye’de Cumhuriyetin ilk Yetmiş Yılında Sanat Eğitimi”, *İnsan ve Müzik, İnsan ve Sanat Eğitimi*, Ankara 2005, s. 193.

⁴ Cafer Açın, “Türkiye’de Musiki Âletleri Yapımcılığı”, s. 59.

1975 yılında İstanbul'da Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarının kurulması, Cafer Açın'ın bu bölüme öğretim görevlisi ve bölüm başkanı olarak atanması ile 1976 yılında burada bir Çalgı Yapım Bölümü kurulmuştur.⁵ Konservatuvarın 1981 yılında İstanbul Teknik Üniversitesine bağlanmasıyla bölüm üniversite çatısı altında Türk Müziği çalgılarının imalatının öğretildiği ilk kurum olmuş ve daha sonra diğer üniversitelerde kurulan çalgı yapım bölümlerine öncü olmuştur. Ülkemizdeki diğer üniversitelerde bu bölüm açılmaya ve mezun vermeye devam ederken Ankara Devlet Konservatuvarı Çalgı Yapım Bölümü, alanda iş sıkıntısının başlaması üzerine 1982 yılından itibaren öğrenci alımını durdurmuştur.⁶ Günümüzde Türk Müziği aletlerinin yapımı iki ayrı üniversitede öğretilmektedir. Bunlardan biri İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı, diğeri ise Ege Üniversitesi Devlet Türk Mûsikîsi Konservatuvarıdır.

1.Çalgı Yapımında Kullanılan Ağaçlar:

Çalgı yapımı ile ilgili olarak yapılmış araştırmalar incelendiğinde çalgı yapımında kullanılan ağaçların belirli özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki ağacın ses verme özelliğine sahip olmasıdır. Bir diğeri ise seçilen ağaçların sertlikleri, ağırlıkları ve rengine göre çalgıların hangi bölgelerinde kullanılması gerektiğidir. Bu doğrultuda çalgıların ses tablasında kullanılan ağaçların hafif, çalgının gövdesi ve aksesuarlarında kullanılan ağaçların ise sert veya orta sertlikte olduğu, estetik bir görünüm elde etmek amacıyla ses tablalarında kullanılan ağacın harelî ve yaş halkalarının düzgün olmasına dikkat edildiği ve dilimli teknelerde birbirine zıt renkli ağaçların tercih edildiği görülmektedir.⁷

Çalgıların ses tablasında özellikle ladin (*Picea Orientalis*), köknar (*Abies spp.*) tercih edilmiş, bu ağaçlar dışında ceviz (*Juglans regia L.*), çınar (*Platanus sp.*) maun (*Entandrophragma*) sedir (*Cedrus libani A. Rich*) ve servi (*Cupressus sempervives L.*), ağaçları kullanılmıştır. Alt tablasında akçaağaç (kelebek) (*Acer*), ahlat (*Pyrus elaeagnifolia Pall.*), ıhlamur (*Tilia grandifolia Ehrh.*), kızılâğaç (*Alnus*), gövdesinde abanoz (*Diospyrus*

⁵ Cafer Açın, *Organoloji*, İstanbul 1995, s. 10.

⁶ Erdem, Çağlar, *Türkiye'de Keman Yapımcılığı, Sorunları ve Keman Yapımcılığının Türkiye'nin Sanat ve Eğitim Ortamına Katkısının İncelenmesi*, (yüksek lisans tezi, 2003) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s. 13, 15, 59.

⁷ Cafer Açın, *Tuşlu Sazlar Tarihiçesi ve Tanıtımı, Piyano Yapım ve Bakımı*, İstanbul 1999, s. 181-202; ayz., *Tanbur yapım sanatı*, İstanbul 2002, s. 91; Çağlar, *Türkiye'de Keman Yapımcılığı*, s. 15; Zeliha, Özgür, *Kanun Çalgısının Üretim Aşamaları ve Yapımında Kullanılan Ahşap Malzemenin Seçimi* (yüksek lisans tezi, 2006), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s. 36; Tolga Oter, *Geçmişten Günümüze Ud Yapımcıları, Ud Yapımında Kullanılan Yöntemler*, (yüksek lisans tezi, 2007), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.12; Gökhan, Zor, *Orta Karadeniz Bölgesindeki Çalgı yapımcılarının Keman Yapımına İlişkin Görüşleri*, (yüksek lisans tezi, 2010) Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 18.

ebenum), akçaağaç, akgürgen (*Carpinus betulus L.*), ardiç (*Juniperus sp.*), armut (*Pirus communis L.*), boylu ardiç (*Juniperus excelsa Bieb*), ceviz, dut (*Morus alba L.*), elma (*Pirus malus L.*), erik (*Prunus domestica L.*), gül, iğde (*Elaeagnus Pungens*), kavak (*Populus sp.*), kızılağaç, köknar (*Abies spp.*), kuş üvezi (*sorbus acuparia L.*), ladin, maun, meneviş (*Pistacia terebinthus*), pelesenk (*Guajacum officinale L.*), sedir, servi, şimşir (*Buxus sempervicens*), dilimli teknelerde açık renk elde etmek amacıyla akçaağaç, anini gray (*aningeria spp.*), ardiç, armut, ayos (*Triplochiton scleroxylon*), çınar, dişbudak (*Fraxinus exelsior L.*), dut, elma, etimoe (*Copaifera salikounda*), ıhlamur, karaağaç (*Ulmus sp.*), karadut (*Morus nigra*), kavak, kestane (*Castanea sativa*), kiraz, köknar, meranti (*Shorea spp.*), mürver (*Sambucus*), niove (*Staudtia stipilata*), okaliptus (*Eucalyptus rostrata*), porsuk (*Taxus baccata L.*), sapele (pomelli) (*Entandrophragma cylindricum*), sedir, şeftali (*Prunus persica*), tik (*Tectona grandis*), turunç (*Citrus aurantium*) ve koyu renk elde etmek amacıyla ahlat, abanoz, boylu ardiç, coccobolo, (*Dalbergia retusa*), purple heart (*Peltogyne venosa*), ceviz, erik, gül, keçiboynuzu (harnup) (*Ceratonia ciliqua L.*), maun, magase, paduk (Doğu Hindistan Gülü) (*Pterocarpus soyauxii*), paorosa, (*Swartzia fistuloides*) pelesenk, sipo (*Entandrophragma utile*), tiama (*Entandrophragma angolense*), vengi (*Millettia laurentii*), vobinga (siyam gülü), yabancı kiraz (*Prunus avium L.*), yılan ağacı (*Piratinera guianensis*) kullanılmaktadır. Çalgıların tuşesinde abanoz, gül, gürgen (*Fagus orientalis Lipsky*), meşe (*Quercus cerris*), pelesenk, vengi, sapında akçaağaç, akgürgen, ahlat, elma, erik, gül, gürgen, kiraz, vengi, tel takacağında abanoz, akgürgen, badem (*Prunus amygdalus*), gül, kayısı (*Prunus armeniaca*) ve şimşir, burguluğunda akçaağaç, elma, erik, kiraz, ıhlamur, gürgen, ceviz, burgularında şimşir, ceviz, kayısı, erik, akgürgen, limon (*Citrus aurantifolia*) eşliğinde abanoz, ahlat, akçaağaç, ardiç, gül, meşe, paduk, paorosa, pelesenk, yayında akgürgen, gül, pelesenk, pernakbuk (*Guilandina echinata*) ve tik (*Tectona grandis*) ağaçları kullanılmıştır.⁸ Bu

⁸ Berkel, *Ağaç Malzeme Teknolojisi*, İstanbul 1970, s. 145-168; İbrahim Sakarya, *Çalgı Yapım ve Onarım Bilgisi*, Ankara 1975, c.I, s. 126-127; c.II, 183-194; Cafer Açın, *Enstruman Bilgisi*, İstanbul 1976, s. 6; William, Lincoln, *Worlds Woods in Color*, California 1986, s. 31, 80, 99, 169-172, 186, 200-202, 225, 240, 251, 268, 279; Cafer Açın, “Halk Çalgılarımızda Kullanılan Ağaçların Önemi”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara 1987, s. 2-3; ayz., *Organoloji*, s. 93; ayz., *Tuşlu Sazlar Tarihçesi ve Tanıtımı, Piyano Yapım ve Bakımı*, s. 181-202; Kalender, “Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı”, s. 163; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 81-95, 103-104; Özgür, *Kanun Çalgısının Üretim Aşamaları*, s. 26-44; Oter, *Geçmişten Günümüze Ud Yapımcıları*, s. 26-31; Y. Örs-H. Keskin, *Ağaç Malzeme Teknolojisi*, Ankara 2008, s. 145-157; Mehmet, Yalçın, “Tulum Yapımı”, *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2009, s. 652-658; Hasan Sami Yaygıngöl, *Yaylı Çalgı Yapım Teknolojisi III*, Eskişehir 2010, s. 13-14; Zor, *Orta Karadeniz Bölgesindeki Çalgı yapımcılarının Keman Yapımına İlişkin Görüşleri*, s. 3-5, 18; <http://www.oudmaster.com>, Erişim Tarihi: 09.10.2011.

ağaçların dışında eski evlerin keresteleri de cinslerine göre çok iyi bir rezonansa sahip olduğu için çalgı yapımında kullanılmaktadır.⁹

2. Organoloji Sınıflandırmasına Göre Çalgılarda Kullanılan Ağaçlar

Bu bölümde Hornbostel-Sachs'ın çalgı sınıflandırmasında kullandığı terimlerin önerilen Türkçesi kullanılarak Türk müziği çalgılarında ne tür ağaçların kullanıldığına değinilecektir:

Göntınlak Çalgılar:

Göntınlak çalgılardan bendir ve def'in kasnak kısmı akçaağaç, ceviz, gürgen, ıhlamur, kösün gövdesi ise akçaağaç ve gürgen gibi sert ağaçlardan yapılmaktadır.

Kenditınlak Çalgılar:

Kenditınlak çalgılardan çalpara ve kaşık akçaağaç, akgürgen, gürgen ve şimşir ağacından yapılmaktadır.¹⁰

Havatınlak Çalgılar:

Havatınlak çalgılardan kaval, mey ve zurna erik ağacından,¹¹ klarnet abanoz ağacından,¹² neyin başparesi abanoz ve şimşir,¹³ tulumu şişirmek için kullanılan lülük ve tulum içine dolan havanın sese dönüştürüldüğü nav kısımları ise ardıç, erik, gürgen ağaçlarından yapılmaktadır.¹⁴

Teltınlak Yaylı Çalgılar:

Teltınlak çalgılardan kabak kemanenin gövdesi su kabağı¹⁵ ve ardıç ağacından oyularak yapılmaktadır.¹⁶ Dilimli teknelerde ise akçaağaç, ardıç, erik, gül ağacı, maun, okalıptus, porsuk ve pelesenk gibi çeşitli ağaçlar kullanılmaktadır. Kemanenin sapında akçaağaç, akgürgen, gül ve gürgen, tuşesinde sert ağaçlardan gül, meşe, pelesenk, vengi, burgularında akçaağaç, akgürgen ve gürgen, tel takacağında abanoz, akgürgen, gül, eşik

⁹ "Eski Ahşap Evlerden Müzik Aleti Yapılıyor", *Hürriyet*, sy. 7298, 21.08.1968, s. 3.

¹⁰ Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 12.

¹¹ Cafer Açı, *Organoloji*, s. 37, 42-43; ayz., *Tuşlu Sazlar Tarihçesi ve Tanıtımı, Piyano Yapım ve Bakımı*, s. 201; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 11-12.

¹² Cafer Açı, *Organoloji*, s. 56; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 12.

¹³ Cafer Açı, *Ney yapım sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul 2006, s. 69.

¹⁴ Yalın, "Tulum Yapımı", s. 652-658.

¹⁵ Cafer Açı, *Organoloji*, s. 122; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı* s. 84; S. Yücel Açı, *Türk Halk Müziği Yaylı Sazlarından Kemanenin Doğuşu, Yapımı ve Ailesinin Oluşması*, (yüksek lisans tezi, 1993) İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 29, 32; Metin Ekici- Özgür Çelik, "Bir Kabak Kemane Yapım Ustası: Halil Çelik" *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2009, s. 234.

¹⁶ Cafer Açı, *Organoloji*, s. 122; S. Yücel Açı, *Türk Halk Müziği Yaylı Sazlarından Kemanenin Doğuşu*, s. 29, 32; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 84.

kısımında akçaağaç, meşe, baş eşik kısmında abanoz ve pelesenk ağaçları tercih edilmektedir. Kemanenin yayında ise öncelikle pernambuk, gül, akgürgen, pelesenk ve tik ağaçları kullanılmaktadır.¹⁷

Karadeniz kemençesinin gövdesi akçaağaç, ardıç, armut, ceviz, dut, elma, erik, kıızılağaç, kiraz, kuş üvezi, ses tablası ise köknar ve ladin ağacından yapılmaktadır.¹⁸

Klasik kemençenin teknesi akçaağaç, ardıç, ceviz, dut, erik, gül, pelesenk, sedir, servi, ses tablası sedir veya servi, tuşesi ise abanoz ağacından yapılmaktadır.¹⁹

İlk kemanların yapımında kavak ağacı kullanıldığı bilinmekte olup, günümüzde ise abanoz, akçaağaç, köknar, ladin ve maun ağaçları tercih edilmektedir. Bu ağaçların dışında çalgı yapımcılarının deneme amacıyla armut, ceviz, çınar, elma, gürgen, kavak ve mürver ağaçlarını kullandıkları görülmektedir. Kemanın ses tablasında ladin, alt tablası, yanlığı, sapı ve eşiginde ahlat veya akçaağaç kuyruk düğmesi, kuyruk köprüsü, tellerin takıldığı kuyruk, tuşe, tellerin akort edildiği burgular, bas eşik ve çenelikte abanoz, kemanın yayında ise pernambuk veya gül ağacı kullanılmaktadır.²⁰

Rebab, hindistan cevizinden veya sert ağaçlardan oyularak yapılan bir çalgıdır. Sapı ve burguluğunda akçaağaç, elma, erik ve kiraz gibi sert ağaçlar kullanılır.²¹

Yaylı tanburun gövdesinde akçaağaç, ardıç, erik, karadut, makase, meranti, paduk, vengi ve yabani kiraz, sap kısmında ise vengi kullanılmaktadır.²²

Teltnlak Mızraplı/Tokmaklı Çalgılar:

Bağlamanın teknesinde abanoz, akçaağaç, ardıç, armut, ceviz, çınar, dişbudak, erik, dut, gül, gürgen, ihlamur, iğde, karaağaç, kavak, kestane, maun, paduk, pelesenk, porsuk,

¹⁷ S. Yücel Açın, *Türk Halk Müziği Yaylı Sazlarından Kemanenin Doğuşu*, s. 39-43, 52-74; ayz., *Türk Halk Müziği Sazlarından Bağlama ve Kemanenin Son Yapım Teknikleri*, s. 122, 126, 136; Çağlar, *Türkiye’de Keman Yapımcılığı*, s. 15; Ekici- Çelik, “Bir Kabak Kemane Yapım Ustası: Halil Çelik”, s. 234-235.

¹⁸ Cafer Açın, *Organoloji*, s. 131; ayz., *Tuşlu Sazlar Tarihçesi ve Tanıtımı*, s. 186; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 13, 79, 84, 86; Çağlar, *Türkiye’de Keman Yapımcılığı*, s. 15.

¹⁹ Cafer Açın, *Organoloji*, s. 134; ayz., *Tuşlu Sazlar Tarihçesi ve Tanıtımı*, s. 184-185; Çağlar, *Türkiye’de Keman Yapımcılığı*, s. 15; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 13, 84, 86.

²⁰ Sakarya, *Çalgı Yapım ve Onarım Bilgisi*, c.II, 183-194; Cafer Açın, “Ormanlarımız Ürünleri ve Saz Yapımı”, *Musiki Mecmuası*, sy. 380, İstanbul 1980, s. 13; ayz., *Organoloji*, s. 150-151; ayz., *Bağlama Yapım Sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul 2000, s. 95; Kalender, “Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı”, s. 163; Çağlar, *Türkiye’de Keman Yapımcılığı*, s. 15-19; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 86, Yaygingöl, *Yaylı Çalgı Yapım Teknolojisi III*, s. 13-14; Zor, *Orta Karadeniz Bölgesindeki Çalgı yapımcılarının Keman Yapımına İlişkin Görüşleri*, s. 3-5, 18.

²¹ Cafer Açın, *Organoloji*, s. 129; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 13.

²² Cafer Açın, *Enstrüman Bilgisi*, s. 6; Cafer Açın, *Organoloji*, s. 87; Cafer Açın, *Tanbur yapım sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul 2002, s. 23, 97; Çağlar, *Türkiye’de Keman Yapımcılığı*, s. 15; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 14.

turunç ve vengi gibi ağaçlar kullanılmaktadır. Ses tablasında ladin ve köknar, yanak kısmında abanoz, ardıç, ceviz, dut, gürgen, ıhlamur, kestane, meneviş, maun, tarak (tel takacağı) kısmında akçaağaç, ardıç, badem, ceviz, gürgen, kayısı, şimşir, sapında akgürgen, akçaağaç, ceviz, gürgen, ıhlamur, burguluklarında ceviz, gürgen, burgularında akgürgen, ceviz, erik, kayısı, şimşir, eşğinde ise akçaağaç, ardıç, ceviz, gürgen ve kayısı ağaçları tercih edilmektedir.²³

Kanunun ses tablası ceviz, çınar, köknar, ladin ve maun ağacından, alt tablası kızılbaş ve ıhlamur, ses kafesleri ise ses tablasında kullanılan ağaçtan veya sedeften yapılıdır. Yanları köknar, ladin ve gürgen ağacından, alt tablası ve burgularında ıhlamur, akort burguları abanoz, akgürgen, erik ve limon ağacından iskeleti, ceviz ve gürgen, tel takacağı, mandal tahtası, baş eşik ve orta eşik ise gürgen ağacından yapılmaktadır.²⁴

Santurun ses tablasında ladin ve köknar, yanlarında ise akasya, ceviz, dişbudak, gürgen, kayın, köknar, ladin gibi ağaçlar kullanılmaktadır.²⁵

Tanburun teknesinde genellikle abanoz, akçaağaç, ardıç, ceviz, çınar, dut, erik, gül, karaağaç, kiraz, köknar, makase, maun, meranti, okaliptus, paduk, paorosa, pelesenk, sedir, tik, vengi ve vobinga kullanıldığı görülmektedir. Ses tablasında özellikle ladin veya köknar, sapında ise esnemeyecek türde ağaçlar tercih edilmektedir. Akort burgularında akgürgen, eşğinde ise teknesinde kullanılan akçaağaç, ardıç, gül, paduk, paorosa, pelesenk gibi ağaçlardan faydalanılmaktadır.²⁶

Teltınlak mızraplı çalgılardan udun teknesinde abanoz, akajukaya, akçaağaç, anini gray, ardıç, armut, ayos, ceviz, coccobola, çınar, dut, erik, etimoe, gül, gürgen, kiraz, maun, meranti, niove, okaliptus, paduk, paorosa, pelesenk, pommela, porsuk, purple heart, sapelli,

²³ Sakarya, *Çalgı Yapım ve Onarım Bilgisi*, c. I, s. 126-127; Cafer Açın, "Halk Çalgılarımızda Kullanılan Ağaçların Önemi", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara 1987, s. 2-3; Hamit Önal, "Konya İl Merkezinde Bağlama Yapımcıları", *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Konya 1989, sy. 3, s. 245-252; S. Yücel Açın, *Türk Halk Müziği Sazlarından Bağlama ve Kemanenin Son Yapım Teknikleri*, (sanatta yeterlik, 1998) İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 57, 66, 68, 74, 77; Cafer Açın, *Organoloji*, s. 68; Cafer Açın, *Bağlama Yapım Sanatı*, s. 27, 106-107, 110, 113, 124; Çağlar, *Türkiye'de Keman Yapımcılığı*, s. 15; İsmail Bozkaya, "Çalgı Yapımcılığının Bursa Halk Kültürü İçindeki Yeri", *II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Bursa 2005, s. 793; Emine Nas- Altun Gülizar, "Bir Halk Sanatı Olarak Bağlama Yapımı ve Konya İli Merkezinde Bağlama Üretiminin Bugünkü Durumu", *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2009, s. 424-425.

²⁴ Cafer Açın, *Organoloji*, s. 112; Cafer Açın, *Tuşlu Sazlar Tarihçesi*, s. 187, 190, 191; Cafer Açın, *Bağlama Yapım Sanatı*, s. 95; Çağlar, *Türkiye'de Keman Yapımcılığı*, s. 15; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 87, 92, 94-95; Özgür, *Kanun Çalgısının Üretim Aşamaları*, s. 26-44.

²⁵ Seher Tetik Işık, *Türk Müsikiğinde Santur* (Doktora tezi, 1993), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.176.

²⁶ Cafer Açın, *Enstrüman Bilgisi*, s. 6; Cafer Açın, *Organoloji*, s. 87; Cafer Açın, *Tuşlu Sazlar Tarihçesi*, s. 181-183, 191-200; Cafer Açın, *Tanbur yapım sanatı*, s. 23, 97, 110; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 16, 79, 84.

sipo, şeftali, tiama, venge ve yılan ağacı kullanılmaktadır. Ses tablası ve ses tablasının çökmesini engelleyen balkonlar, engleman supruce, ladin ve sitka, tuşesi abanoz, gül ve pelesenk, akort burguları abanoz, akgürgen, ceviz, gül, pelesenk, sapı gümüşi ihlamur, eşığı abanoz akçaağaç, armut, ceviz, erik, gül, gürgen, kiraz, maun, pelesenk, mızraplığı ise akçaağaç, ceviz ve maun ağacından yapılmaktadır.²⁷

3. Ağaç Konulu Türk Müziği Eserleri

Yukarda anılan çalgı yapımında kullanılan ağaçları, bir eğlence programında dile getirmeğe kalkılsa ortaya nasıl bir repertuvar çıkardı acaba? Daha önce Burçin Uçaner “Meyvelerin Türküsü”²⁸ başlıklı yazısında türkülerde geçen meyve isimlerinden oluşan bir yazı kaleme almıştı. *Meyveler Kitabı*’nda ise Naim Yenigün “Çalgı Yapımında Meyve Ağaçları”²⁹ yazısı yayınlanmıştı. Okuduğunuz bu yazının diğer yazıları tamamlayıcı olması ümit edilir. Türk müziği repertuarlarından arama yapıldığında ağaç adlarının geçtiği Türk müziği besteleri ve türkülerinden oluşmuş bir liste aşağıdaki gibidir. Notalarına, Yrd. Doç. Dr. Recep Uslu’nun başkanlığında oluşturulup geliştirilen ve 2010’da Prof. Dr. Cihat Aşkın tarafından açılan açılan İTÜTMDK Ercüment Berker Kütüphane Dökümantasyon ve Arşivi’nde, Türk müzik kültürünün hafızası internet bağlantısında ve TRT arşivinde bulunabilir:

Ardıç:

Ardıç arasında biten budaklar, türkü

Ardıç arasında biten naneler, türkü

Ardıç arasından gelir, türkü

Ardıç biter eşelerin bağında, türkü

Ardıç kestim düzdedir, türkü

Ardıçtandır kuyuların kovası, türkü

Ardıçlıktır evleri, türkü

Dağda ardıç kurusu, türkü

Ne ötersin bozcada duguk ardıç dalında, türkü uzun hava

Kabaardıç:

²⁷ Cafer Açın, *Organoloji*, s. 93; Cafer Açın, *Tuşlu Sazlar Tarihçesi*, s. 191, 201; Çağlar, *Türkiye’de Keman Yapımcılığı*, s. 15; Özkazanç, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı*, s. 84-85, 94-95; Oter, *Geçmişten Günümüze Ud Yapımcıları*, s. 26-31.

²⁸ Burçin Uçaner, “Meyvelerin Türküsü”, *Turkish Studies*, vol. 3/5, 2008, s. 282-318.

²⁹ Naim Yenigün, “Çalgı Yapımında Meyve Ağaçları”, *Meyveler Kitabı* (ed. Emine Naskali), İstanbul 2010, s. 438-446.

Kabardıç (oyunhavası), türkü

Armut:

Ali'm armut yer misin, türkü

Armut ağacı, türkü

Armut ağacına yaslanmıyasın, türkü

Armut alçak olur mu, türkü

Armut dalda bir sıra, anonim, uşşak, nimsofyan, türkü

Armut dalda dik duru, türkü

Armut daldan düşer mi, türkü

Armut idim günden yanım yarıldı, türkü

Armuttan kayacağım, türkü

Yüce dağ başında armut ağacı, türkü uzun hava

Ceviz:

Alçak ceviz dalları, türkü

Büyük ceviz oyunu (oyun havası), türkü

Büyük cevizin dibi (oyun havası), türkü

Ceviz arasında vardır evimiz, türkü

Ceviz idim ayırdılar dalımdan, anonim, rast, aksak

Ceviz idim kopardılar dalımdan, türkü

Ceviz oynamaya geldim odana, türkü

Cevizin yaprağı dal arasında, türkü

Dağda kırarlar cevizi, türkü

Çınar:

Aşkın içimde bir çınar gibi, Amir Ateş, segah, düyek

Bahçada yeşil çınar, türkü

Çayda çınar ağacı tello, türkü

Çıktım çınarın başına, anonim, uşşak, sofyan (türkü)

Çınar kestim belinden, türkü

Çınarlar deresine Taşköprü kurulacak, türkü

Dağdan kestim çınarı, türkü ("Dağdan kestim" bir kalıp ezgidir, 5 adet)

Dinlemek ne güzel ihtiyar çınarın hikayesini, Hasan Soysal, buselik, curcuna

Evlerinin önü çınar ağacı, türkü ("Evlerinin önü" bir kalıp ezgidir, 73 adet)

Gölge iner çaybaşına çınardan, Ali Ulvi Baradan, nikriz, düyek; 2. nihavend, düyek

O büyük çınarın altında, Yusuf Nalkesen, hicaz, sofyan

Üç çınar ağacı altında lambalar yanar, türkü

Yollar pınarla dolu köyler çınarla dolu, Fethi Karamahmutoğlu, uşşak, türk aksağı

Yüce dağ başında bir ulu çınar, türkü

Dut Ağacı:

Bizim yerler dutludur, türkü

Dut ağacı (oyun havası, eğin), türkü

Dut ağacı boyunca, anonim, buselik, sofyan (türkü ve sanat tarzı)

Dut ağacı dut verir, türkü

Dut dibine yaslanırlar, türkü

Dut fidanı boyunca, türkü

Dut yedim duttu beni, türkü

Evlerinin önü duttur geçilmez, türkü

Kara duta yaslandım, türkü

Kara dutun dalını eridirler balını, türkü

Karadutum, çatalkaram, çingenem, Hasan Dinç, nihavend, düyek (Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiiri)

Merhaba meyhaneci bu akşam dut gibiyim, Kerem Güney, kürdilihicazkar, düyek

Erik:

Akça boylarında kırmızı erik, türkü

Bahçalarda bal erik, türkü

Bahçelerde can erik, türkü

Bir kız sarı saçlı erik gözlü, Selahattin İçli, kürdilihicazkar, aksak

Çarşıya vardım erikten aldım, türkü

Çık daldan erik devşir, türkü

Çıktım erik dalına anda yedim üzümü, anonim, gülizar (Yunus Emre'nin ünlü şathiyesi hicaz, hüseyini, hüzzam makamlarında da bestelenmiş olduğu görülmektedir)

Erik ağacı süt saçağı, türkü

Erik dalı gevrek olur, türkü

Erik dalları (oyun havası), türkü

Karşıda kara erik, türkü

Kırda erik ağacı, türkü

Gül:

Bahçada gül ağacı, türkü

Gül ağacı değilem her gelene eğilem, Necip Mirkelamoğlu, rast, şarkı semai

Gül ağacı gül ağacı gönlüm dolu binbir acı, anonim, tahir, nimsofyan

Gürgen:

Ben gürgenden ok yaparım, türkü

Dere mahlenin yolları üstüne gürgen dalları, türkü

Gürgenin gazeli, türkü

Şu Akkuş'un gürgenleri, türkü

Karağaç:

Karağaç zeybeği, Çatal Oyun havası

Kestane:

Ada yolu kestane dökülür dane dane, türkü

Bilettim orağumi ettim kestane, türkü

Bir kilo kestaneyi aldım elliye, türkü

Cebine koyar kestane, türkü

Çarşıdan aldım kestane, türkü

Çay kenarında inadına bitiyor kestane, türkü

Dağ başında kestane, türkü

Kestaneci köyünden abalı köyüne, türkü

Kestanenin irisi, türkü

Kestaneyi kavurdum, türkü

Kestim kestane dalı, türkü

Oy kestane kestane, türkü

Şu Bursa'nın kestanesi, türkü

Yeni çıkmışta kestanenin harmanı, anonim, hüseyini, aksak (türkü)

Servi:

A benim servi boylum, Sabahattin Hizmetli, hicaz, düyek

Ala da bir servi bitmiş, Mustafa Düzgünman, segah, düyek

Değmesin güz yelleri servi revanım, Bülent Nuran, hüzzam, ağır aksak

Ey servi kaddim bağ-ı letafette, Hasan, hüzzam, aksak

Ey servi kamet nazik edasın, Dellalzade, büzürk, aksak

Ey sıra sıra dizilen serviler, Ahmet M. Akıncı, karcıgar, curcuna

Kucaklaşır onda deniz ve serviler (Üsküdar), Abidin Gerçeker, acemaşiran, semai

Neden küstün servi boylum, Alaeddin Yavaşça, suzinak, düyek
Nesine yanayım zalim Selanik (Serviyeye benziyor yarimin boyu), muallim İsmail hakkı,
gerdaniye, türkaksağı
Nevbaharı hüsnüne servim ettikçe aşıkâr, Ruhi Ayangıl, nişabur, ağır aksak
Nezakat vaktinde servi bülendim, türkü
Servi boylu ince belli, Erdiñ Çelikkol, nikriz, müsemmen
Servi kavak uzun kavak, türkü
Serviler kentine ebedi sürgün, Salih S. Soner, saba, curcuna
Serviler kıskanıyor endamı elif sanki, Alaeddin Yavaşça, bayatiaraban, aksak-semâi
Uzun olur derelerin servisi, türkü
Yürüdükçe servi de boyun sallanır, anonim, eviç, aksak³⁰

Yukardaki repertuar gözden geçirildiğinde Sanat Müziği ile Türk Halk Müziği ürünleri arasında ağaçların çoğu halk müziği ürünlerinde anılmaktadır: ardıç, armut, ceviz, çınar, dut, erik, gül, gürgen, karaağaç, kestane. Şehir müziğinde ise ağaçların çoğu anılmamış ancak üst kültür için anlam ifade eden servi, gül, gül ağacı gibi birkaç ağaç müziğe konu olmuştur. Bununla birlikte yukarıdaki listede şehir müziği örnekleri içinde görünen çınar, dut, erik gibi ağaçlar daha çok 20. Yüzyıl ikinci yarısının bestecileri tarafından yapılan müzik eserlerinde görülmektedir.

4. Çalgı Yapım Bibliyografyası

Bugüne kadar çalgı yapım konusunda yazılmış eserleri ve makaleleri bir araya getiren bir çalışma yapılmamış olduğu anlaşılmaktadır. Burada özellikle kitaplar bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Görüldüğü gibi çalgı yapımını doğrudan doğruya ilgilendiren yayınlar sayıca az bir toplam oluşturmaktadır. Şüphesiz burada bulunmayan yayınlar da olabilir.

“Eski Ahşap Evlerden Müzik Aleti Yapılıyor”, *Hürriyet*, sy. 7298, 21.08.1968, s.3

Açın, Cafer (1976), *Enstrüman Bilgisi*, İstanbul: Türk Müsikisi Devlet Konservatuvarı Koruma Derneği yayınları, 30 s.

Açın, Cafer (1977), “Türkiye’de musiki aletleri yapımcıları ve musiki aletlerimiz”, *Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğ Özetleri (II. İstanbul, 4-9.10.1976)*, Ankara, s. 59-61.

Açın, Cafer (1987), “Halk Çalgılarımızda Kullanılan Ağaçların Önemi”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara, s. 1-10.

³⁰ www.turkmusikisi.com, Türk Müzik Kültürünün Hafızası nota arşivinden taranmıştır. Erişim Tarihi, 20.09.2011.

Açın, Cafer (1994), *Enstrüman Bilimi: Organoloji*, İstanbul: Yenidoğan Basımevi, (1. Cilt), 500 s.

Açın, Cafer (1995), *Organoloji 2*, İstanbul: Yenidoğan Basımevi, 205 s.

Açın, Cafer (1995), *Türk Enstrüman Süsleme Sanatı*, İstanbul: Emek Basımevi, 123 s.

Açın, Cafer (1995), *Türk ve Batı Enstrümanlarının Form ve Akustik Projeleri*, İstanbul: Emek Basımevi, 128 s.

Açın, Cafer (1999), *Tuşlu sazlar ve tarihçesi ve tanıtımı: piyano yapım ve bakımı*, İstanbul, 204 s.

Açın, Cafer (2000), *Bağlama yapım sanatı ve sanatçıları*, İstanbul: Emek Basımevi, 472 s.

Açın, Cafer (2000), *Ud Yapım Sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul: Emek Basımevi, 356 s.

Açın, Cafer (2001), *Klâsik Kemeçe, Yapım Sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul Emek Basımevi, 382 s.

Açın, Cafer (2002), *Tanbur Yapım Sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul: Bilgi Basımevi, 338 s.

Açın, Cafer (2003), *Kanun Yapım Sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul: Bilgi Basımevi, 387 s.

Açın, Cafer (2003), *Türk Enstrüman Yapım Sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul: Bilgi Basımevi, 620 s.

Açın, Cafer (2005), *Keman Yapım Sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul: Bilgi Basımevi, 447 s.

Açın, Cafer (2005), *Mandolin Yapım Sanatı*, İstanbul: Bilgi Basımevi, 168 s.

Açın, Cafer (2006), *Ney Yapım Sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul: Bilgi Basımevi, 246 s.

Açın, S. Yücel (1993), *Türk Halk Müziği Yaylı Sazlarından Kemane'nin Doğuşu, Yapımı Ve Ailesinin Oluşması* (yüksek lisans tezi), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 82 s.

Açın, S. Yücel (1998), *Türk Halk Müziği Sazlarından Bağlama ve Kemane'nin Son Yapım Teknikleri* (Sanatta yeterlik), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 152 s.

Altıparmak, Cem (2007), *Türk Müsikisinde Rebap ve Yapımında Standartlaşma* (yüksek lisans tezi), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 141 s.

Arseven, Aptullah (1946), *Çalgı Bakımı ve Onarımı*, Ankara, 24 s.

Balcı, Aydın (2001), *Geçmişten Günümüze Karadeniz Kemeçesi ve Yapımı Üzerine Çalışma* (yüksek lisans tezi), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 69 s.

Berkel, Adnan (1970), *Ağaç Malzeme Teknolojisi*, İstanbul, 592 s.

Bozkaya, İsmail (2005), “Çalgı Yapımcılığının Bursa Halk Kültürü İçindeki Yeri”, *II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları, s. 785-800.

Buyruklar, Tunç (1994), *Klasik Kemençenin Tarihi Gelişimi ve Dört Telli Kemençenin Yapımı* (yüksek lisans tezi), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 61 s.

Copcuoğlu, Haluk (1993), *İstanbul’da Profesyonel Bağlama Yapımcıları ve Teknik Özellikleri* (yüksek lisans tezi), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 105 s.

Çağlar, Erdem (2003), *Türkiye’de Keman Yapımcılığı, Sorunları Ve Keman Yapımcılığının Türkiye’nin Sanat ve Eğitim Ortamına Katkısının İncelenmesi* (yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 64 s.

Doğaner, Ebru (2001), *Kemanın Tarihçesi, Keman Yapım Sanatı ve Keman Yapımcıları* (yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 46. s.

Ekici, Metin- Özgür Çelik (2009), “Bir Kabak Kemane Yapım Ustası: Halil Çelik” *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, s. 232-240.

Gültaş, Mehmet (2005), *Bağlama Yapımı* (yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 68 s.

Güneyli, Haluk (1983), “Türk Müsîkîsi Sazlarını İmâl Eden San’atkârlar”, *Müsîkî ve Nota*, S. 9, s. 6.

İyigün, Naim (2006), “Çalgı Yapımında Meyve Ağaçları”, *Meyve Kitabı*, İstanbul:Kitabevi, s. 437-446.

Kalender, Necdet (2001), “Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 1, s. 159-166.

Köksal, Şafak (1995), *Kanun (Tarihçesi-Yapımı-Mandal Sistemi)* (yüksek lisans tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 52 s.

Nas, Emine - Gülizar Altun (2009), “Bir Halk Sanatı Olarak Bağlama Yapımı ve Konya İli Merkezinde Bağlama Üretiminin Bugünkü Durumu” *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, s. 421-447.

Oter, Tolga (2007), *Geçmişten Günümüze Ud Yapımları, Ud Yapımında Kullanılan Yöntemler*, (yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 53 s.

Önal, Hamit (1989), “Konya İl Merkezinde Bağlama Yapımcıları”, *SÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 3, s. 241-257.

Önal, Sema (1984), “Müzik aletleri yapımında kullanılan yerli ağaç türleri ve özellikleri”, *Ormancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 30 (59), s. 169-163.

Örs, Y.- Keskin, H. (2008), *Ağaç Malzeme Teknolojisi*, Ankara, 199 s.

Özek, Eren (2005), “Türk Enstrüman Yapım Sanatında Oran ve Denge”, *Müzik ve Bilim* (e- dergi), sy. 3, s. 17-35.

Özgür, Zeliha (2006), *Kanun Çalgısının Üretim Aşamaları ve Yapımında Kullanılan Ahşap Malzemenin Seçimi* (yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 109 s.

Özkazanç, Rıza Oktay (2005), *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı, Teknolojik ve Akustik Özellikleri Üzerine Araştırmalar*, Tübitak, Bartın, 115 s.

Sakarya, İbrahim (1975), *Çalgı Yapım ve Onarım Bilgisi*, 1-2-3-4, Ankara Eğitim Enstitüleri Müzik Bölümü Mektupla Öğretim Merkezi Yayınları, 134 s.

Sakarya, İbrahim (1975), *Çalgı Yapım ve Onarım bilgisi*, Ankara, 110 s.

Sakarya, İbrahim (1975), *Çalgı Yapımı ve Onarım Bilgisi*, 5-6-7-8, Ankara Ajans-Türk Matbaacılık, 243 s.

Tetik Işık, Seher (1993), *Türk Müsîkisinde Santur* (Doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 213 s.

Uçan, Ali (2005), “Türkiye’de Cumhuriyetin ilk Yetmiş Yılında Sanat Eğitimi”, *İnsan ve Müzik, İnsan ve Sanat Eğitimi*, Ankara, s. 185-202.

Yalgın, Mehmet (2009), “Tulum Yapımı”, *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, s. 652-658.

Yaygıngöl, Hasan Sami (2003), *Yaylı Çalgı Yapım Teknolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, 2003, 158 s.

Yaygıngöl, Hasan Sami (2006), *Yaylı Çalgı Yapım Teknolojisi*, II. C., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, 203 s.

Yaygıngöl, Hasan Sami (2010), *Yaylı Çalgı Yapım Teknolojisi III*, Eskişehir, 266 s.

Yeğin, Veyis (1994), *Kemane’de Yeni Yapım Teknikleri* (yüksek lisans tezi), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 55 s.

Zor, Gökhan (2010), *Orta Karadeniz Bölgesindeki Çalgı Yapımcılarının Keman Yapımına İlişkin Görüşleri* (yüksek lisans tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 66 s.

Sonuç

Ülkemizde, Cumhuriyet tarihinden önce meslek eğitimi veya akademik eğitim veren çalgı yapım bölümleri kurulmamıştır. 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuvarında bir çalgı

yapım atölyesinin kurulmasıyla Klasik Batı müziği aletlerinden piyano ve kemanın yapım, bakım ve onarımına başlanmıştır. 1982 yılına kadar çeşitli kurumlara nakledilen bölüm mezunları konservatuvar, opera ve senfoni orkestralarında çalışmaya başlamışlardır. Ancak 1976 yılında, Türk Müziği aletlerinin yapımı üzerine bir atölye kurulmuş ve eğitim vermeye başlanmıştır. Bu atölyenin kurulmasında Ankara Devlet Konservatuvarı mezunlarından, bireysel çabaları ile Türk Müziği Çalgılarının yapımı üzerine eğilen Cafer Açın görevlendirilmiştir. Cafer Açın'ın Türk Mûsikîsi çalgılarının standartlaştırılmasını amaçlayan çeşitli çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir. Nitekim çalgı yapım konulu bibliyografya incelendiğinde çalgı yapımı ile ilgili çok sayıda araştırmanın yapılmadığı, bu konuda yapılmış olan araştırmaların büyük bir kısmının Cafer Açın'a ait olduğu görülmektedir.

Bu bibliyografyada görülen araştırmalar incelendiğinde ise Türkiye'de üretimi yapılan çalgıların yapımında genellikle Türkiye'de bulunan ağaç çeşitlerinin bulunması, ülkemizin çalgı yapım malzemesi açısından iyi konumda olduğunu göstermektedir. Çalgı yapımında alfabetik sırayla abanoz, ahlat, akasya, akçaağaç, akgürgen, ardıç, armut, badem, boylu ardıç, ceviz, çınar, dişbudak, dut, elma, erik, gül, gürgen, ıhlamur, iğde, karaağaç, karadut, kavak, kayısı, keçiboynuzu, kestane, kızılağaç, kiraz, köknar, kuş üvezi, ladin, limon, makase, maun, meneviş, meranti, meşe, mürver, okaliptus, paorosa, paduk, pelesenk, pernambuk, porsuk, sedir, servi, şimşir, tik, turunç, vobinga ve yabani kiraz ağaçlarının kullanıldığı görülmektedir. Yazıda bu ağaçların hangi çalgılarda kullanıldığı Organoloji sınıflandırmasına göre verilmiştir. Bu ağaç kültürünün Türk müziği repertuarını ne kadar etkilemiş olduğunu gösteren bir liste oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu ağaçlardan ardıç, armut, ceviz, çınar, dut, erik, gül, gürgen, karaağaç, kestane ve servi ağacına beste ve türkülerimizde de yer verildiği görülmekte olup, çalgı yapımcıların toplantılarında ve derslerinde okuyabilecekleri, içerisinde ağaç isimleri geçen beste ve türkülerden oluşan bir repertuar oluşturmaktadır.

Yazının son bölümü Türkiye'de yayınlanan çalgı yapımıyla ilgili yayınlar listesidir. Bu bir bibliyografya çalışması olup, görüldüğü kadarı ile çalgı yapım kitapları yeterli sayıda değildir. Çalgı yapım bölümlerinin gelişmesini yeterince yansıtıp yansıtmadıkları araştırılmaya muhtaçtır. Bibliyografyada adı en çok görülen Cafer Açın ise ayrı bir makale konusudur.

Kaynaklar

Açın, Cafer, "Halk Çalgılarımızda Kullanılan Ağaçların Önemi", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara 1987, s. 1-10.

- Açın, Cafer, “Ormanlarımız Ürünleri ve Saz Yapımı”, *Musiki Mecmuası*, İstanbul 1980, sy.380, s. 12-14
- Açın, Cafer, “Türkiye’de Musiki Âletleri Yapımcılığı ve Musiki Aletlerimiz”, *II. Milletler Arası Türkoloji Kongresi*, İstanbul 1976, s. 59-61.
- Açın, Cafer, *Bağlama yapım sanatı ve sanatçıları*, İstanbul 2000.
- Açın, Cafer, *Enstruman Bilgisi*, İstanbul 1976.
- Açın, Cafer, *Organoloji 2*, İstanbul 1995.
- Açın, Cafer, *Tanbur yapım sanatı ve Sanatçıları*, İstanbul 2002.
- Açın, Cafer, *Tuşlu Sazlar Tarihçesi ve Tanıtımı, Piyano Yapım ve Bakımı*, İstanbul 1999.
- Açın, S. Yücel (1998), *Türk Halk Müziği Sazlarından Bağlama ve Kemane'nin Yapım Teknikleri* (Sanatta yeterlik), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 152 s.
- Açın, S. Yücel (1993), *Türk Halk Müziği Yaylı Sazlarından Kemane'nin Doğuşu, Yapımı Ve Ailesinin Oluşması* (yüksek lisans tezi), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 82 s.
- Berkel, Adnan (1970), *Ağaç Malzeme Teknolojisi*, İstanbul, 592 s.
- Bozkaya, İsmail, “Çalgı Yapımcılığının Bursa Halk Kültürü İçindeki Yeri”, *II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Bursa 2005, s. 785-800.
- Çağlar, Erdem (2003), *Türkiye’de Keman Yapımcılığı, Sorunları ve Keman Yapımcılığının Türkiye’nin Sanat ve Eğitim Ortamına Katkısının İncelenmesi* (yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ekici, Metin - Özgür Çelik, “Bir Kabak Kemane Yapım Ustası: Halil Çelik” *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2009, s. 232-240.
- Hürriyet, “Eski Ahşap Evlerden Müzik Aleti Yapılıyor”, *Hürriyet*, 21.08.1968, s. 3.
- Işık, Seher Tetik, *Türk Müsikisinde Santur*, (Doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.
- Kalender, Necdet, “Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2001, C. XIV, S. 1, s. 159-166.
- Lincoln, William, *Worlds Woods in Color*, California 1986,
- Nas, Emine - Altun Gülizar, “Bir Halk Sanatı Olarak Bağlama Yapımı ve Konya İli Merkezinde Bağlama Üretiminin Bugünkü Durumu”, *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2009, s. 421-447.
- Oter, Tolga, *Geçmişten Günümüze Ud Yapımcıları, Ud Yapımında Kullanılan Yöntemler*, (yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.

- Önal, Hamit, “Konya İl Merkezinde Bağlama Yapımcıları”, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Konya 1989, S. 3, s. 245-252.
- Örs, Y. -H. Keskin, *Ağaç Malzeme Teknolojisi*, Ankara 2008.
- Özgür, Zeliha, *Kanun Çalgısının Üretim Aşamaları ve Yapımında Kullanılan Ahşap Malzemenin Seçimi* (yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006.
- Özkazanç, Rıza Oktay, *Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı, Teknolojik ve Akustik Özellikleri Üzerine Araştırmalar*, Tübitak, Bartın 2005.
- Sakarya, İbrahim, *Çalgı Yapım ve Onarım Bilgisi*, Ankara 1975.
- Uçan, Ali, “Türkiye’de Cumhuriyetin ilk Yetmiş Yılında Sanat Eğitimi”, *İnsan ve Müzik, İnsan ve Sanat Eğitimi*, Ankara 2005.
- Uçaner, Burçin, “Meyvelerin Türküsü”, *Turkish Studies*, vol. 3/5, 2008, s. 282-318.
- William, Lincoln, *Worlds Woods in Color*, California 1986.
- www.oudmaster.com, (Erişim Tarihi: 09.10.2011)
- www.turkmusikisi.com, (Erişim Tarihi, 20.09.2011)
- Yalgın, Mehmet, “Tulum Yapımı”, *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2009, s. 652-658.
- Yaygıngöl, Hasan Sami, *Yaylı Çalgı Yapım Teknolojisi III*, Eskişehir 2010.
- Yenigün, Naim, “Çalgı Yapımında Meyve Ağaçları”, *Meyveler Kitabı* (ed. Emine Naskali), İstanbul 2010, s. 438-446.
- Zor, Gökhan, *Orta Karadeniz Bölgesindeki Çalgı yapımcılarının Keman Yapımına İlişkin Görüşleri*, (yüksek lisans tezi) Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2012.